

Лусян Подріз
Иван Глушко
Семен Карел
Улас Бондар
Левко Будаенко
Хведор Гришченко
Василь Шинкаренко
Хведор Дейкун
Степан Дубас
Иван Різенко
Грицько Навроцкий
Петр Максименко
Омелко Матяш
Грицько Хурса

По прошенню всіх вище прописаних войскового и посполитого чина людей городенских своеручно подписался, при битности их самих, Тимофей Лаврентиев, презвитер свтомихайловский городенский.

Маестности пна Носенка, сотника полкового села Щурувки козаки:

Павел Костриця, атаман щуровский.
Лусян Нагоренко
Охрім Дорошенко
Василь Докієнко
Леско Олійник
Павел Гарасименко
Павел Назаренко

По прошенню всіх вище прописаних як козаков, так посполитих во свідителство подписался своєю рукою Стефан Григориевич, презвитер стомихайловский городненский.

НБУВ. IP. Ф. I. № 54431.

Тогочасна копія

Каріна Солдатова (Батурин)
старший науковий співробітник
НКЗ «Гетьманська столиця»

Дипломатичні традиції гетьмана Івана Самойловича за свідченнями його сучасників – посланців із Москви

Питання зовнішньополітичної діяльності завжди було актуальним при вивченні різних періодів в історії України. Це була вагома складова визнання та державного утвердження на міжнародному рівні. Тому багато робіт істориків присвячено відносинам держави Війська Запорозького із сусідніми країнами. У даному дослідженні розглянемо особливості дипломатичної діяльності гетьмана Івана Самойловича (1672 – 1687 рр.), період правління якого припав на часи активного протистояння Речі Посполитої, Московії та Туреччини за вплив у Центрально-Східній Європі.

До історії дипломатичної діяльності Івана Самойловича у своїх роботах зверталися Микола Костомаров [1], Вадим Дядиченко [2], Валерій Смолій, Валерій

Степанков [3], Тарас Чухліб [4], Тетяна Таїрова-Яковлева [5], Олександр Алмазов [6], Олена Харченко [7], Ірина Кривошея [8] та Кирило Кочегаров [9]. Дослідники розглядали дипломатичний протокол та етикет гетьмана, традиції прийому та відправлення послів, його роль в офіційній дипломатії Московської держави, участь у розробці міжнародних договорів.

У ранньомодерну добу в зовнішньополітичній діяльності держав важливе значення починають відігравати різні ритуали, символи та символічні церемонії. Як вказує історик Тарас Чухліб, на той час посольський звичай вже не був умовним додатком до дипломатичної діяльності. Дрібниці етикету прийому чи відправки іноземних послів ховали у собі питання національної культури, політики, ідеології та значення верховної влади держави. У XVII ст. в дипломатичній діяльності країни намагалися відпрацювати власний посольський звичай, який був би прийнятний для відносин з іноземними делегаціями. Різні складові українського дипломатичного етикету у часи існування Війська Запорозького значною мірою формувалися під впливом європейських традицій та запозичень із турецької дипломатії. Як вказують дослідники, запозичені правила та ритуали переосмислювалися, трансформувалися у невід'ємну частину української дипломатії [10, 265].

Як відомо, Івана Самойловича обрали гетьманом 17 червня 1672 р. в Козачій Діброві неподалік міста Конотопа. За Конотопськими статтями 1672 р. визначалися особливості зовнішньополітичної діяльності гетьманського уряду. За договором між царем та гетьманом, заборонялося українській стороні самостійно вести перемовини з іноземними державами [11, 593]. Тому зовнішня політика І. Самойловича повністю перебувала під контролем Москви. Однією із складових сюзеренно-васальних відносин, що також визначалися Конотопськими статтями, було відправлення до Батурина різних московських посольств – для вирішення державних питань.

Резиденція гетьмана перебувала у Батурині. Саме тут Іван Самойлович провів основні дипломатичні зустрічі. Докладні відомості про особливості їхнього проведення залишили делегати із Москви. Це були записи процесу перемовин, які склали одну із груп документів, що зберігалися у Посольському приказі. Як вказує історик Юрій Мицик, ці записи є своєрідною «розшифрованою стенограм». Вони, зазвичай, були розлогими та детальними. В них відображалися з протокольною точністю промови дипломатів, обмін репліками між сторонами, описувалися дії послів, їхня поведінка, загальна обстановка, в якій проходили перемовини. Ці записи використовували для своєчасного інформування про хід виконання дипломатичної місії, вони повідомляли новини політичного та військового змісту [12, 121–122].

Значна частина записів дипломатичної діяльності часів Івана Самойловича була опублікована у фундаментальному виданні – «Акти, що відносяться до історії Південно-Західної Росії» (1861-1862). В даному дослідженні автором будуть розглянуті посольства Семена Алмазова, Родіона Августова, Семена Часовнікова, Івана Михайлова, Семена Щоголева, Василя Юдіна, Олександра Карандєєва, Івана Леонтєва, Михайла Деримонтова та Василя Тяпкіна. Будуть здійснені порівняння дипломатичного протоколу та етикету Івана Самойловича з традиціями прийому послів українськими гетьманами, європейськими володарями та турецьким султаном.

Як вказують іноземні посольства, Іван Самойлович головним чином приймав їх у гетьманській резиденції, тобто у Батурині. Хоча зустрічаються випадки, коли дипломатичний протокол здійснювався в інших місцях: Переяславі, Рильську чи у військовому обозі на річці Артополот (притока Сули) і навіть у своїх приватних гетьманських маєтках: в селі Обмачево Батуринської сотні Ніжинського полку та сотенному містечку Седневі Чернігівського полку. До прикладу, у 1675 р. посланець Іван Михайлов прибув у Батурин із грамотою від царя, але гетьмана в місті він не застав, бо Іван Самойлович поїхав в Чернігів [13, 32]. Посланець вирушив за ним. І не доїхавши 20 верст, зустрів гетьмана в Седневі. Схожа ситуація відбувалася і у 1676 р., коли Семен Алмазов був відправлений до Батурина із грамотою. В цей час І. Самойловича в місті не було. Бо він після здобуття Чигирина вирушив молитися до Києва. Тому посланець поїхав до Переяслава, де й було домовлено про зустріч з Іваном Самойловичем [14, 724–725]. Загалом така традиція існувала ще з часів Богдана Хмельницького. Так, він приймав посольства у своєму родовому маєтку в Суботіві, Переяславі та під час військових дій – у тих місцях, де розташовувався український табір [15, 282].

Перемовини з посланцями із Москви гетьман проводив загалом у присутності генеральної старшини та полковників, що знаходилися у Батурині. Наприклад, у 1678 р., за описом Семена Алмазова, при гетьману на нараді перебувала така старшина: обозний Петро Забіла, суддя Іван Домонтович, писар Сава Прокопович, осавул Леонтій Полуботок, бунчужний Костянтин Голуб, полковник Ілля Новицький [16, 738]. Інколи важливі питання з посланцями гетьман обговорював у присутності окремих членів гетьманського уряду. Про це згадує Василь Тяпкін у 1677 р., коли він відвідував Батурин із завданням – розвідати інформацію про наміри гетьмана щодо захисту Чигирин. Він вказує, що це була важлива державна справа, тому він особисто попросив Самойловича, щоб частина старшини полишила раду, адже це були «ненадлежащие особы». І тільки коли «помянутые особы» поступилися, посланець оголосив грамоту царя про захист Чигирин [17, 322]. Також були зафіксовані випадки, коли гетьман вів перемовини наодинці. У 1678 р. Іван Самойлович із посланцем Семеном Алмазовим обговорював відправку в Москву сина Семена замість іншого сина – Якова [18, 740].

Зазвичай важливі державні рішення гетьман також приймав разом із козацькою старшиною [19, 738]. В описах зустрічаємо, як представники гетьманського уряду за церемоніалом, під час прийому посланців, стояли біля гетьмана. А Іван Самойлович із гінець сів за стіл та вів перемовини. Схожа традиція існувала й в турецького султана. Під час прийому іноземної делегації він сів на тронному місці (квадратній софі). А посланець розміщувався на стільці навпроти паши чи візира [20, 50–52].

За вірну службу від царя гетьман та козацька старшина часто отримували й різноманітне «жалування». У 1678 р. Семен Алмазов для І. Самойловича привіз чотири пари пістолів «съ олстры» та ферезею. А генеральній старшині та полковникам роздав по одному об'яру та собою «на лицо». За церемоніалом, на знак подяки, старшина з гетьманом «били челомъ и кланялись до земли». Також в цьому описі зустрічаємо, що Іван Самойлович міг самостійно розпорядитися царським жалуванням. Так, гетьман у 1678 р. запропонував, із надісланого з Москви, частину віддати Михайлу Вуяхевичу, щоб був колишнім пи-

сарем Петра Дорошенка та «инимъ знатным и заслуженым казакам», які живуть при ньому. Окрім старшини цар жалування надавав і дітям гетьмана. У 1678 р. Семен Алмазов Семену та Григорію Самойловичам віддав пожалування, що складалося із об'ярів, соболів та пістолів. Хоча інколи самі посланці без відома гетьмана дарували жалування. Згадуваний Семен Алмазов «тайно», покликавши до себе гетьманського «дворецького», подарував йому пару соболів [16, 738–740]. Традицію дарувати подарунки зустрічаємо і в турецько-татарській дипломатії. До прикладу, в 1648 р. гетьман Богдан Хмельницький із поважними командирами й військом чисельністю в 10 тисяч прибув у штаб кримської армії, де союзники мали прийняти рішення щодо спільного походу на Річ Посполиту. Під час перемовин гетьмана урочисто привітали, на нього та його командирів одягнули коштовні каптани, а козакам вручили цінні подарунки. Полюбляв обдаровувати своїх союзників особисто і кримський хан. У жовтні 1648 р., після успішної облоги Львова, на раді Богдану Хмельницькому хан Іслам Гірей III вручив шаблі та різні подарунки [21, 129].

Посланців із Москви приймали згідно дипломатичного протоколу та етикету, який ще був сформований у часи Богдана Хмельницького. І контролювався та дотримувався постійно гетьманом та гетьманським урядом. Свого часу Богдан Хмельницький, зважаючи на рівень посольства, зустрічав, приймав та проводжав послів, виконуючи встановлений в Гетьманщині церемоніал. У XVII ст. велика увага зверталася на характер поведінки посла під час в'їзду до країни. З іншого боку, прибулий дипломат спостерігав за діями сторони, яка приймала. Ті чи інші дії правителя символізували стан взаємовідносин між державами. За традицією, будь-який відступ від загальноприйнятого ритуалу урочистого прийому розглядався як показник зміни у міждержавних відносинах чи применшення значення країни, представленої послом. Або ж навпаки – вираження надзвичайної поваги до посла сприймалося як прояв особливого відношення до його країни [15, 282].

Зустрічаємо в записях процес перемовин, що в гетьмана Івана Самойловича був розроблений свій дипломатичний протокол зустрічі посланців у залежності від важливості їхнього візиту. Наприклад, у 1672 р. для гетьмана відбувалася особлива подія. Родіон Августов супроводжував дітей гетьмана Семена та Григорія, що поверталися із Москви. Їхня зустріч відбувалася пишно та урочисто. Ще біля міста Глухова прибулих зустрічав швагер гетьмана Захар Голуб із 20-ма козаками. За 20 верств від Батурина синів та посланця зустрічав ще один родич – Костянтин Голуб, а від голови московських стрільців – Ларіон Гнезділов, також 30 козаків та турецький кінь «со всемъ нарядом». А вже майже біля гетьманської резиденції, за 5 верств, поважних гостей зустрічали генеральний осавул Іван Лисенко та генеральний хорунжий Григорій Карпов, а з ними – 100 козаків та кінь знову «съ нарядом» [22, 670–671].

Перебуваючи у Батурині, посланці зазвичай зупинялися на дворі голови московських стрільців. У 1678 р. Семен Алмазов прибув на двір голови стрільців Семена Радишевського. Там роздав стрільцям жалування [16, 737]. Проте є згадки й про інші місця, де зупинялися московські гінці. Так, у 1675 р. піддячий Семен Часовніков згадував, що він перебував у ратуші: «онъ подьячий, будучи в Батурине, стоялъ» [13, 130].

По приїзду, за традицією, посланець повідомляв про своє прибуття. Для цього надсилав звістку гетьману зазвичай через піддячого, який від нього мав привітати гетьмана і повідомити про приїзд. У 1677 р. згадується, що гонець Василь Тяпкін відправив до Самойловича свою довірену особу – піддячого Семена Часовнікова. Після цього Іван Самойлович призначав місце і час зустрічі. Гетьман міг посланця прийняти того ж дня або перенести зустріч на наступний день. Так, у травні 1677 р. до Батурина прибув гонець Юдін, який мав забрати дружину Петра Дорошенка до Москви. У зв'язку з цим гетьман прийняв посланця того ж дня та організував зустріч із родичами дружини Дорошенка, які перебували в гетьманській резиденції [16, 128]. Але переважно гетьман посланців приймав на наступний день.

У день зустрічі до зайждкого двору за гінцем Іван Самойлович відправляв свою довірену особу. У 1677 р. Василь Тяпкін згадував, що на першу годину дня по обіді по нього гетьман відправив «ближняго своего человека» Івана Мазепу. Він приїхав на кареті. Гонець сів до неї разом із піддячим, якого посадив проти себе. А І. Мазепі велів сісти біля нього [16, 321–322]. Взимку за посланцями гетьман відправляв свої особисті сани. Про них згадував у 1676 р. гонець Михайло Деримонтов [13, 571]. Зазвичай гонець їхав до гетьманського двору. Там за церемоніалом його на «кръльце» зустрічала генеральна старшина або діти гетьмана. Як відомо, у Франції та інших європейських країнах «великих послів» до залу прийому супроводжував спадкоємець короля – принц по крові. Схожа традиція сформувалася і в Українській козацькій державі. Цей елемент дипломатичної культури трансформувалася у традицію зустрічі надзвичайних послів родичами гетьмана. Так, ще в 50-х рр. XVII ст. надзвичайних дипломатів у період гетьманування Богдана Хмельницького зустрічав його син – Тиміш [15, 282]. Це зустрічаємо часто і в роки гетьманування Івана Самойловича. А вже далі гетьман чекав прибулого посланця в сінях гетьманського будинку. Дану традицію зустрічаємо у всіх записках московських посланців.

За описами охарактеризуємо загальні риси прийому посланців Іваном Самойловичем у гетьманському будинку. За традицією, спочатку свою промову мав сказати посланець та подати грамоту. Потім гетьман приймав грамоту з рук гінця, кланявся до землі два рази та «бъль челом». І старшина при ньому робила теж саме. Після цього, за дипломатичним протоколом, слово мав гетьман. Зазвичай він питав про здоров'я царя, дякував гінцеві за царську милість. А потім вже безпосередньо переходили до вирішення різних питань.

Після перемовин московських посланців Іван Самойлович запрошував на церковну службу, що також становила частину дипломатичного протоколу. У 1678 р. гонець Семен Алмазов згадував, що провів його гетьман до собору Живоначальної Трійці. Там він разом з Іваном Самойловичем, генеральною старшиною і полковниками за здоров'я царя молилися. А потім слухали обідні, які служив сербський митрополит Парфеній [16, 740].

Далі гетьман запрошував посланців на обід. Але в записках процесу прийому обіди для посланців згадуються не часто. Можемо припустити, що Іван Самойлович міг влаштовувати пишні пригощання лише в тому випадку, якщо візит гінця з Москви мав важливе значення. Хоча можливо, посланці в своїх протоколах не надавали значення цій частині гетьманського церемоніалу.

Обід у гетьмана описує в 1672 р. посланець Родіон Августов. Як згадувалося вище, до Батурина з Москви він супроводжував Григорія та Семена Самойловичів. Посланець вказував, що під час обіду гості пили за здоров'я царя та його дітей із кубків [22, 128]. До прикладу, традиція пригощати обідом послів існувала й в турецько-татарській дипломатії. За дослідженнями Віри Ченцової, за східною традицією, надаючи одяг та їжу, султан таким чином виступав в ролі вищого покровителя всіх, хто його відвідував. Султанський двір суворо дотримувався обряду пригостання та обдаровування гінців інших країн. За кількістю страв на столі для послів також можна було судити про взаємовідносини між країнами [20, 58–59].

Як відомо, під час перемовин із московськими посланцями обговорювалися різні політичні та військові питання, приймалися важливі державні рішення. Аналіз записів перемовин надає важливу інформацію щодо діяльності Івана Самойловича як гетьмана.

Наприклад, у розглянутих записах зустрічаємо дані про взаємовідносини гетьмана із Дем'яном Ігнатовичем (Многогришним). Про це згадував у 1672 р. московський гонець Родіон Августов. Він вказував, що Самойлович донос на колишнього гетьмана не писав. І цар про це особисто знав [22, 670].

Також збереглося багато відомостей у записах московських посланців і про події, які пов'язані із захистом Чигирина, ставлення до цього міста, зусилля Генеральної військової канцелярії та Івана Самойловича із захисту колишньої гетьманської резиденції, співпраця з Московією у цьому питанні. У 1677 р. Василь Тяпкін згадував, що гетьман всіляко намагався відстояти Чигирин. Підтвердженням цього наводив його слова: «Во всем ихъ казачкомъ народе, всегда во устехъ то слово и намереніе и дело: при комъ Чигиринъ и Кіевъ, при томъ и они все должны въ вѣчномъ подданстве и верности и въ тишине жити» [16, 323]. Про події, пов'язані із захистом Чигирина, пише й Семен Алмазов у 1677 р. Він згадував, що гетьман наводив багато аргументів на користь збереження колишньої гетьманської резиденції. Іван Самойлович вказував, що якщо місто дістанеться ворогу, то добровільно під владу султана перейдуть Полтавський, Миргородський та Лубенський полк. А Запорізька Січ «по неволе» буде йому підкорятися. Саме ці дії гетьмана розкривають його як політика, що розумів роль Чигирина у збереженні територіальної цілісності держави Війська Запорозького [16, 29].

У записах зустрічаємо й ставлення гетьмана до перебування його синів у Москві. У 1678 р. Семен Алмазов зазначав, що гетьман державні інтереси ставив вище, ніж свої особисті. Тому погоджувався залишати своїх дітей при царю: «А душа всякому человеку дороже детей, обещался онъ служить и умирать подъ клятвою отцу его государеву» » [16, 741].

Тексти записів московських посланців доводять, що в Івана Самойловича існувала й своя мережа агентів, які добували йому відомості із сусідніх країн. До прикладу, у 1677 р. Семен Алмазов докладно описав прийом таємного агента – волошенина Лукьяна Васильєва із міста Яси Волоської землі. До Батурина він приїхав як звичайний торговець. Але мав завдання від вольського господаря Івана Антонова доповісти Івану Самойловичу, що навесні турецько-татарське військо збиралося йти війною на українські землі [16, 31].

Загалом, крім обговорення різних державних питань однією із місій гінців було доповідати у Москву про всі новини, які відбувалися в гетьманській резиденції та загалом на території Війська Запорозького. Наприклад, у 1675 р. по-

сланець Іван Михайлов вказував, що у Батурині відбувся ремонт фортеці: «Замокъ, въ которомъ живеть гетманъ Иван Самойлович, и большой городъ починають великого государя ратные люди, стрелцы и казаки» [13, 131].

У 1676 р. гонець Семен Алмазов згадував, що коли Іван Самойлович вирушив на оборону Чигирина, то замість себе наказним гетьманом залишив свого родича – Костянтина Іванова (Голуба). Саме він першим повідомив посланцю про поразку гетьмана Петра Дорошенка та передачу Чигирина Івану Самойловичу та Григорію Ромодановському [13, 724]. Також, у 1678 р. Семен Алмазов повідомляв про подальшу долю Михайла Ханенка. Він знаходився у Батурині «за караулом» у голови московських стрільців Семена Радишевського [16, 741].

Після завершення перемовин гонець вирушав до Москви або до іншого українського міста для виконання різних завдань. Тому в часи Івана Самойловича продовжувала існувати традиція забезпечувати безпеку проїзду та від'їзду гінця. До прикладу, у 1677 р. гетьман організував супроводження посланця Василя Тяпкіна із Батурина до Чигирина. Зберігся детальний опис цього супроводження. До Чигирина гінця гетьман відправив разом із канцеляристом Дорошевичем. Він мав показати Василю Тяпкіну безпечний шлях із Переяслава до Черкас, а звідти – до Чигирина «отъ неприятельскихъ» переслідувань. Посланець тоді виконував важливе завдання – він мав привезти запаси та різні речі для утримання Чигирина [16, 324–325].

Отже, записи перемовин московських посланців детально нам розкривають діяльність гетьмана Івана Самойловича, його дипломатичні здібності, уміння приймати важливі рішення, формувати політичні комбінації. Гетьман мав гарний особистий досвід дипломата. Тому, як бачимо із записів посланців, Іван Самойлович був радником під час вирішення різних військових та політичних питань. Уміння та знання гетьмана цінували в Москві під час прийняття різних міжнародних рішень. Також за записами помічаємо, гетьман дотримувався дипломатичних традицій, що були сформовані ще в часи Богдана Хмельницького. Дипломатичний протокол та етикет контролювався та дотримувався постійно гетьманом та гетьманським урядом. Схожі традиції прийому послів існували і в європейській, і в турецькій дипломатії.

Джерела та література

1. Костомаров Н. Руина. Историческая монография 1663–1687 гг. Собр. соч.: Исторические монографии и исследования. СПб., 1905. Кн. 6. Т. 15. 546 с.
2. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ : Видавництво АН УРСР, 1959. 531 с.
3. Смолій В., Степанков В. Особливості зовнішньої політики Гетьманщини. Історія українського козацтва : Нариси: У 2 т. К., 2006. Т. 1. 372 с.
4. Чухліб Т. Особливості зовнішньої політики Івана Самойловича та проблема міжнародного становища Українського гетьманату в 1672–1686 рр. Український історичний журнал. 2005. №2. С. 48 – 67.
5. Таїрова-Яковолева Т. До питання про історичні й територіальні уявлення козацької старшини наприкінці XVII ст. Український історичний журнал. 2012. Вип. 4 (№505). С. 67 – 73.
6. Алмазов А. Политический портрет украинского гетмана Ивана Самойловича в контексте русско-украинских отношений (1672–1687 гг.) М. : Тип. МГУ, 2012. 288 с.
7. Харченко О. Дипломатичний етикет гетьманського Батурина за Івана Самойловича. Ніжинська старовина. 2012. Вип. 14. С. 90 – 96.

8. Кривошея І. Неурядова старшина в дипломатичних місіях другої половини XVII ст. Гетьман Петро Дорошенко та його доба в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої до 350-ї річниці початку гетьманування Петра Дорошенка (16 жовтня 2015 р., м. Київ) / упорядник Є.М. Луняк; Музей гетьманства. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. С.71 – 87.
9. Кочегаров К. К истории русско-крымских мирных переговоров 1679-1680. Неудачное посольство в Крым дьяка Василия Михайлова и доворянина Ивана Сухотина. Русь, Россия: Средневековье и Новое время. Вып. 6. М., 2019. С. 640 – 646.
10. Чухліб Т. Культура дипломатичних відносин. Історія української культури. Том 3. Київ. 2003. С. 264 – 292.
11. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / упоряд. : І. Бутич, В. Риневич, І. Тесленко. Київ ; Львів : НТШ, 2004. 1118 с.
12. Мищик Ю. До видання українського дипломатарію XVI – XVIII ст. Проблеми історіографії та джерелознавства історії України. Дніпропетровськ, 1991. С. 119–121.
13. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией: в 15 т. Санкт-Петербург : Тип. братьев Пантелеевых, 1882. Т. 12 : 1675–1676. 874 стб.
14. Там само. 724-725 стб.
15. Чухліб Т. Міжнародно-правовий статус ранньомодерної Української держави: нові наукові підходи та перспективи вивчення // Українська держава другої половини XVII - XVIII ст.: політика, суспільство, культура / Відп. ред. В.А. Смолій. – К. : Ін-т історії України НАНУ, 2014. – С. 272–301.
16. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией: в 15 т. Санкт-Петербург : Тип.А.М. Котомина и К. Обух, 1884. Т. 13 : 1677–1678. 766 стб.
17. Там само. 322 стб.
18. Там само. 740 стб.
19. Там само. 738 стб.
20. Ченцова В. Киевская митрополия между Константинополем и Москвой. 1686. Киев : Дух і література, 2020. 632 с.
21. Туранли Ф. Дипломатична діяльність українських гетьманів: чорноморський вектор. Європейські історичні студії. 2017. № 7. С. 125-149.
22. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией: в 15 т. Санкт-Петербург : Тип. М. Эгтингера, 1879. Т. 11 : 1672–1674. 820 стб.

Олена Попельницька (Київ)

завідувач відділу науково-видавничої діяльності
Національного музею історії України,
кандидат історичних наук

Дослідження історичної топографії київського Подолу XVIII ст. за документами 1714–1786 рр. з архіву Видубицького монастиря

Актуальність вивчення проблеми.

Вивчення історичної топографії українських міст XVII–XVIII ст. базується на поєднанні методів різних спеціальних історичних дисциплін і окремих наук: архівознавства, археології, картографії, іконографії тощо. Не є винятком й один із найдавніших історичних районів Києва – Поділ, який у XVI–XVIII ст. фактично уособ-